

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 30-04-2020 r.

Adam Bodnar

II.510.1004.2017.MH

Pan

Krzysztof Kwiatkowski

Przewodniczący Komisji Ustawodawczej

Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Wielce Szanowny Panie Przewodniczący

W dniu 6 kwietnia 2020 r. do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynął senacki projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy przygotowany przez Komisję Ustawodawczą Senatu RP (druk senacki nr 76).

Projekt, zgodnie z uzasadnieniem, ma realizować wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r., sygn. akt P 20/17. W wyroku tym Trybunał stwierdził, że art. 87 § 1 Kodeksu karnego w zakresie, w jakim nakłada na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Trybunał zakwestionował automatyzm wynikający z art. 87 § 1 k.k. polegający na zobligowaniu sądu wymierzającego karę łączną do zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności i połączeniu jej z inną orzeczoną karą pozbawienia wolności.

Senacki projekt przewiduje nadanie art. 87 k.k. następującego brzmienia:

„Art. 87. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności,

jeżeli ze względu na okres kary pozbawienia wolności pozostałej sprawcy do odbycia wykonanie kary ograniczenia wolności nie byłoby celowe. Orzekając karę łączną pozbawienia wolności przyjmuje się, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności.”.

Jednocześnie, projekt przewiduje nowelizację Kodeksu karnego wykonawczego polegającą na usunięciu z k.k.w. odwołań do art. 87 k.k.

Na wstępie zaznaczyć należy, że projektowana nowelizacja wychodzi poza zakres orzeczenia w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17. Nie tylko bowiem likwiduje obligatoryjność zamiany kary ograniczenia wolności na pozbawienie wolności (co było już skutkiem wyroku TK), ale ponadto radykalnie ogranicza możliwość wymierzenia przez sąd kary łącznej w przypadku zbiegu przestępstw, za które wymierzono kary pozbawienia i ograniczenia wolności. Zgodnie bowiem z art. 85 § 1 k.k., karę łączną można orzec jedynie w przypadku łączenia kar tego samego rodzaju lub innych podlegających łączeniu. Obecne brzmienie art. 87 § 1 k.k. (także po orzeczeniu TK) stanowi właśnie podstawę łączenia kar różnego rodzaju – kar ograniczenia i pozbawienia wolności. Tymczasem, projektowana nowelizacja tego przepisu ogranicza możliwość orzeczenia w takim przypadku kary łącznej jedynie do sytuacji, w których „ze względu na okres kary pozbawienia wolności pozostałej sprawcy do odbycia wykonanie kary ograniczenia wolności nie byłoby celowe”. Proponowana nowelizacja całkowicie eliminuje możliwość orzeczenia w wyroku łącznym kar pozbawienia i ograniczenia wolności i wykonania ich sekwencyjnie, zgodnie z art. 37b k.k.

Proponowany przepis pozostawia sądowi pewną swobodę polegającą na dokonaniu oceny, kiedy wykonanie kary ograniczenia wolności należałoby uznać za niecelowe, lecz wbrew wyrażonym w uzasadnieniu intencjom projektodawcy, nie powoduje zwiększenia zakresu swobody uznania sądowego względem obecnego stanu prawnego (ukształtowanego wyrokiem w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17). Przeciwnie, proponowany przepis swobodę tą ogranicza, przyjmując jako zasadę niemożność połączenia kary pozbawienia i ograniczenia wolności oraz konieczność odbycia przez skazanego tych kar kolejno (tj. niejako obliguje sąd do zastosowania zasady pełnej kumulacji). Co prawda od zasady tej przewidywany jest wyjątek, lecz został on skonstruowany wąsko i w praktyce może znaleźć zastosowanie przy

wydawaniu wyroku łącznego jedynie, jeśli kara pozbawienia wolności została orzeczona w wymiarze dożywotnim. Trudno bowiem wyobrazić sobie inne sytuacje, w których sąd miałby uznać *ex post*, że wykonanie już orzeczonej kary ograniczenia wolności miałyby być niecelowe. Projektodawca zresztą nie przytacza żadnych przykładowych okoliczności, które miałyby realizować dyspozycję tego przepisu.

Jak słusznie podkreśla się w doktrynie, obecnie art. 87 § 2 k.k. jest normą pustą. Stracił bowiem swój walor wyjątku od obligatoryjnego orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności, bowiem obligatoryjność ta sama w sobie została zakwestionowana przez Trybunał Konstytucyjny¹. Propozycję uchylecia tego przepisu należy zatem uznać za zasadną.

Warto jednak rozważyć celowość rozwiązania postulowanego przez projektodawcę w odniesieniu do obecnej treści art. 87 § 1 k.k., (który stałby się w istocie całością art. 87 k.k.). Obecnie, po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17, sąd może, lecz nie musi, łączyć kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności stosując przelicznik, zgodnie z którym miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności. Wydaje się, że tak zrekonstruowana norma prawna jest wystarczająca do zapewnienia z jednej strony odpowiedniej reakcji prawnokarnej na czyny skazanego i racjonalizacji kary (co jest podstawowym celem kary łącznej²), z drugiej zaś do zagwarantowania, że sąd dysponował będzie odpowiednią dozą swobody w dopasowaniu całości wymierzonej skazanemu kary do indywidualnych okoliczności faktycznych jego sprawy. Wprowadzenie wymogu, zgodnie z którym połączenia można by dokonać wyłącznie, jeśli wykonanie kary ograniczenia wolności nie byłoby celowe tę swobodę ogranicza. Podkreślić należy, że właśnie brak swobody orzekania był jedną z przyczyn podjęcia wspomnianego rozstrzygnięcia w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17 (pkt 97 uzasadnienia).

Zastrzeżenia należy zgłosić także względem proponowanych zmian w Kodeksie karnym wykonawczym. Uzasadnienie senackiego projektu ustawy wskazuje bowiem, iż wprowadzane zmiany są zabiegiem czysto technicznym, polegającym jedynie na korekcie

¹ M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020, komentarz do art. 87 k.k., pkt 5.

² W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część II. Komentarz do art. 53-116*, LEX/el. 2016, komentarz do art. 85 k.k., pkt 24.

brzmienia art. 17a oraz art. 43lb k.k.w., poprzez pominięcie w treści tych przepisów dotychczasowego odesłania do art. 87 § 2 k.k. Tymczasem proponowane brzmienie przepisu art. 87 k.k.w. (lub jakiegokolwiek inne czyniące zadość wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17), również obejmuje sytuacje, które mogą mieć znaczenie przy stosowaniu art. 17a k.k.w. oraz art. 43lb k.k.w.

Sąd rozstrzygający sprawę w oparciu o projektowany art. 87 k.k.w. może dostrzec chociażby potrzebę wymierzenia kary łącznej ograniczenia wolności (przy spełnieniu przesłanki wskazanej w tym przepisie), wówczas regulacje dotyczące kolejności wykonywania kar (art. 17a k.k.w.) również będą miały zastosowanie. Podobnie, w sytuacji orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności (nieprzekraczającej 1,5 roku), w dalszym ciągu będzie istniała możliwość zastosowania dozoru elektronicznego, tymczasem poprzez brak odniesienia w art. 43lb k.k.w. do art. 87 k.k., skazany zostanie pozbawiony możliwości skorzystania z tej formy wykonywania kary pozbawienia wolności.

W związku z powyższym, o ile zamiar implementacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17 należy ocenić jednoznacznie pozytywnie, wydaje się, że wystarczające byłoby przeniesienie na grunt legislacyjny spostrzeżeń Trybunału co do niedopuszczalności obligatoryjności łączenia kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz pozostawienie sądowi orzekającemu swobodę w ocenie, czy połączenie takie należy zastosować. Pożądane jest także utrzymanie w przepisach art. 17a k.k.w. oraz art. 43lb k.k.w. odesłania do art. 87 k.k. w niezależnie od tego, jakie brzmienie ten przepis ostatecznie przyjmie w toku wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie ozn. sygn. akt P 20/17.

Proszę zatem uprzejmie Pana Przewodniczącego o rozważenie uwzględnienia przedłożonych uwag w dalszym procesie legislacyjnym

Łączę wyrazy szacunku

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/